

TRADIȚII POPULARE

Mioara Ardieleanu

Dragobete, fiul Dochiei, zburdalnic, nepereche

De pe un vârf de gând și de deal aud chemările iubirii și-ale luminii din zori.

Poveștile ațâță mintea, dar o și amăgesc. Se țes în fir de lumină, străvezii ca borangicul, se țes cu rouă și patimi, cu simboluri și învolburări ale inimii. Se transmit în nopți magice, scăpărând stele și descântece vii, în murmur abia șoptit, unde vezi, nu auzi, unde simți, nu guști, nu miroși, doar ți-e sete de cuvânt, uitând timpul legat de stejarul ce-n uitare și mirare ascunde taina lumii.

Văioagele sălbatice, unde clopoțelii se fac auziți până-n cerul cel mai înalt, se prind în jocurile luminii, colorând ochii codanelor cu albastrul brândușelor de primăvară.

Era ziua de Dragobete și codanele plecau în grup să culeagă ghiocelii, flori abia răsărite din negura iernii, pure ca și sufletul lor de copile. Flăcăii aprindeau focurile în sat și se pregăteau de hore... freamăt și dorință, nerăbdare, se deschid porțile inimii și ale cerului, deopotrivă.

Dar să ne amintim că suntem în luna Februarie, Faur, în datina străbună, care «nu vine de la a făuri, cum se crede, ci din Fior, în tracă BO YROI „Care (se) luptă; Cu zbucium; Care suferă; Cu (la) Primejdie”; cf. rom. pe; rus. vo ” în; la”; rom. Airoaie, Airoase „lele”; ură; a urî; hără; latin. heris, herois „erou; semizeu”; ira „mânie; furie”; alban. ujare „mlaștină”. Cu tâlcul de „Cel care (se) luptă; Războinic”, româna a moștenit boier, iar din sensul de „Zbucium”, fior. Din „La Primejdie”, am moștenit baier „amuletă; talisman”»¹, ne spune scriitorul Adrian Bucurescu.

Priveam în zare. Apele celor două lumi se oglindeau ca o perdea văzută, în cer nevăzută, în

care zburătoarele își luau avânt. Aburul pământului plutea ca o vrajă, ridicându-se din colbul drumului. Plouase ceva mai devreme, o răpăială scurtă dar soarele deja și-a intrat în drepturi, mai iute ca gândul.

Foșneau frunzele plopilor de mulțimea de grauri, ce păreau în văzduh ca un voal de borangic, legănat de vânt în mișcări domoale, spre înaltul cerului și cobora vertiginos, parcă tras de ițele pământului, într-o horă precum cea prinsă în lut, din cultura Cucuteniului, găsită pe aproape... pe teritoriul orașului Berești, județul Galați (4000 - 3300 î. Hr.).

«Verbul „a hori” e derivat de la „horă”, semnificând „a cânta/din gură sau fluier” dar și „a striga strigături” în timpul jocului (corul/„chorus” derivă din horă);»

La origine un dans sacru, hora se juca mai ales la răsărit, în sensul mișcării aparente a soarelui pe cer; ridicarea mâinilor în dans, inițial desprinse și apoi prinse din nou în joc, era o preamărire a soarelui – o formă de adulație – iar baterea pământului cu piciorul era un act prin care glia era fertilizată cu energie solară. Hora era un act magic, menit să alunge și întunericul, să risipească tenebrele și să invoce lumina izvorâtă din soare: „ochiul divin”.»²

Dau năvală amintirile copilăriei.

Degetul nevăzut al naturii colora ținuturile de lângă Prut, cu veșnicia verdelui și-albastrului nemărginit. Șuiera vântul prin Valea Plângerii, acolo unde Horincea se vărsa în Prut și Podișul Covurluiului se pierdea lin prin văioage; plopii dănțuiau nevăzuți, lângă ciutura fântânii, ce se-apleca înfricoșător de buza fântânii, în așteptarea codanelor și a flăcăilor din sat.

¹ <https://basarabialiterara.com.md/?p=49726>

² <https://sssefora.wordpress.com/tag/dragobete/>

Râme se alungeau la infinit, strecurându-se pe lângă colbul aurit de lumină, iar melcii, cu coar-nele tremurând, își cântau existența, călcând peste vechile cochilii sparte și arse de soare și de trece-rea timpului.

Nu-i stăpân decât vântul aici, spațiul și tim-pul s-au metamorfozat în fluturi mici, albaștri ce-și împlineau ritualic dansul și arareori se odihneau pe pânzele de păianjen, sau pe firul de lumină.

Din baltă răzbătea orăcăitul broaștelor și fluturat de aripi de la găștele și rațele ce-și găseau locul pe luciul apelor cuprinse de mătasea broaștei și stuf din loc în loc.

«Prin acel „a fost odată”, trecerea dincolo de granițele lumii, adică metafizica, se strecoară în copilăria fiecărui om, și poate chiar a fiecărui popor, prinzând rădăcini atât de puternice, încât vom socoti tot ce s-a născut din mintea omului, întreaga noastră viață drept o realitate indiscuta-bilă. Pe lângă faptul că ne încântă și ne poartă pe alte tărâmurî, povestea este temeiul însuși al cre-dințelor noastre.»³

Povestea unui sat se desfășoară nevăzută între perdelele de fum de la hogoacurile caselor, și mirosul de nuci verzi și ape învolburate de țâncii năzdrăvani, dar și de claca din vecini ori la povești-le din colțul ulițelor când, în prag de sărbătoare, femeile satului ieșeau să pună țara la cale. Horele se-anunțau din vreme iar flăcării se gândeau prin amiezi la fetele codane și care le-ar fi aleasa inimii.

„Să spui o poveste, pe lângă plecarea spre alt tărâm, este un fel anume de a te strecura în timp și de a-l nega în aceeași clipă”.⁴

Te întrebi de unde apare ispita - să fi înce-put toate de Dragobete, când băieții sărută fetele, când natura se scaldă-n lumină, când seri pline de stele adunau tineretul la o plimbare pe drumul vechi străjuit de plopii vechi de zile, până la podul cel mic de la șosea, ce trecea peste pârâul Oarbei, între chiote și șoapte învolburate de iubire.

Țăranul, în înțelepciunea lui ancestrală, credea că, de Dragobete, păsările cerului se împe-

rechează, iar flăcării și fetele gata de măritat, ur-mează exemplul înaripatelor, deschizând horele sau distrându-se în poienițele de lângă sat, legând prietenii sau cu gândul ascuns că poate s-or duce la casa lor în acest an, înfrățiți pe veșnicie.

Răsună Valea Horincei în nopțile cu lună plină dar și-n zori când se porneau căruțele spre deal și prin pădure, la cules de ghiocei și vioarele, brândușe galbene ca borangicul. De departe se mai auzea o cântare și-un fluier stârnind colbul, norii, horele, iubirea.

Ochii codanelor nu aparțineau acestei lumi, ci trecând granițele tulburi ale vântoaselor, se-nfrăteau cu albastrul florilor de cicoare și de nu-mă-uita.

Fluturau sub ii sâni năvalnici, gata să fie tăvăliți prin frunzișurile codrului sau prin fânul ră-vășit de fiorul inimii tumultoase. Ce-așteptau fete-le? Clar, Dragobetele, tânărul chipeș și nemuritor, c-o parte omenească și altă parte îngerească, nes-tatornic și iubăreț, ce sălășluiește prin codrii adânci.

Și-și puneau busuioc sub pernă ca să-și afle ursitul, o tradiție asemănătoare cu simbolistica nopții de Bobotează.

«Sărbătoarea de Dragobete a primit diver-se denumiri în diferite zone ale țării: „Cap de pri-măvară”, „Sântion de primăvară”, „Ioan Dragobe-te”, „Drăgostițele”, „Năvalnicul”, „Logodna sau însoțitul paserilor”.⁵

Sau de Zburătorul „unul și același însufleți-tor al iubirii, dar și al suferințelor legate de acest simțământ, cum este și Dorul”, cum spune Adrian Bucurescu.⁶

„TINTON THYE, adică „de (la) dragul tău.”⁷

„Hora” de la Târgu Bujor

³ Jean-Claude Carriere – Cercul Mincinoșilor, Ed. Humanitas, pag. 6

⁴ Jean-Claude Carriere – Cercul Mincinoșilor, Ed. Humanitas, pag. 9

⁵ <https://sputnik.md/20200224/dragobete-istorie-4866957.html>

⁶ <http://adrianbucurescu.blogspot.com/2018/02/traditii-romanesti-dragobetele-sau.html>

⁷ Adrian Bucurescu, Dacia secretă, pag.193

Vă mai amintiți de poezia *Zburătorul*, a lui Ion Heliade Rădulescu?

„ Ah! inima-mi zvâcnește! și zboară de la mine!
Îmi cere nu-ș ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva;
(...)

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător;
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;”

„*Zburătorul este un demon frumos, un Eros adolescent care dă fetelor pubere tulburările și tânji-
rile întâii iubiri*” - afirmă George Călinescu

Să nu-l uităm pe Eminescu, „ce recrează motivul în poemul „Luceafărul”, ca și Zburătorul, se arată fetei de împărat, o determină să se îndrăgostească de el și apoi dispare. Astfel, fascinația resimțită de Cătălina sub imperiul luminii siderale (care vine de la aștri, astral) sugerează trăirea ființei stăpânite de zburător.”⁸

„... – O, dulce-al nopții mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, lucefăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește... ”

„Preluat de la vechii daci, unde era perceput ca un zeu pețitor și ca un naș ce oficia în cer, la începutul primăverii, nunta tuturor animalelor, de-a lungul veacurilor, românii au transfigurat Dragobetele, acesta ajungând să fie considerat „zânel dragostei”, zeitate ce îi ocrotește și le poartă noroc îndrăgostiților. A devenit protectorul iubirii celor care se întâlnesc în ziua de Dragobete, iubire care ține tot anul, precum cea a păsărilor ce „se logodesc” în această zi”.⁹

Vin de departe poveștile satului și-s țintuite în ocolul timpului străvechi.
Lămpile iubirii și-ale înțelepciunii răspândesc o lumină stranie, vie și fără de pereche.

⁸ <https://ppli.ie/wp-content/uploads/2019/02/Zburatorul.pdf>

⁹ https://www.realitatea.net/stiri/actual/tot-ce-nu-tiai-despre-dragobete-traditii-superstitii-si-faramece-de-dragoste_5dcc9247406af85273d540ad

Duh zburdalnic, Dragobetele, al cărui nume se spune că vine de la cuvintele slave vechi, „dragu” – drag și „bîti” -a fi – (a fi drag) sau „mult mai departe în timp, să concureze Dragobetele, cu străvechii zei ai antichității greco-romane”¹⁰, este desemnat în Panteonul românesc, ca fiu al Babei Dochia, zeu al dragostei.

Și are să ne spună Iulia Gorneanu în blogurile sale că: «O veche legendă (consemnată de Ion Drăgușanul în Datina, Biblia românilor) spune că „Dragomir cel beat de dragoste” este cel care dezleagă glasul păsărilor, iar acestea o vestesc pe Eftepir (Crăiasa geto-dacă a Zăpezilor) că lunga noapte de iarnă a luat sfârșit. De acum înainte, alaiul lui Dragomir, format din Zburători, Dragoste și Drăgostițe, va pune stăpânire pe cer și pe lume. În unele povești, Dragomir apare ca fiu al Babei Dochia, însurat cu sora lui Lăzărică, zeu al vegetației venerat în Sâmbăta Floriilor. În altele, se spune că ar fi însuși Năvalnicu, personaj mitofolcloric tânăr și iubăreț, care năucea mințile femeilor. Despre Năvalnic se povestește că a fost pedepsit de Maica Domnului și transformat într-o plantă ce-i poartă numele, folosită la vrăjile de dragoste.»

Adrian Bucurescu consemnează etimologic denumirea din tradițiile daco-românești: «Numele antic al râului Nistru era T-YRAS „Cel Năvalnic; Care se zbcuciumă; Care (se) împunge; Care (se) înțepă; Care (se) coase; Care se țese; Care (se) înfiripă; Care (se) începe; Care (se) mișcă; Care (se) stârnește”; cf. rom. de; iureș; taur; tăuraș; tors; a toarce; teară, tiară „război de țesut; totalitatea firelor urzite, întinse pe stative; urzeală”; a tira „a pleca”.

În mitofolclorul românesc, Năvalnicul este un alt nume al Dragobetelui. Urmând acest fir, se poate ajunge și la următoarea evoluție fonetică, firească în istoria limbii române: TYRAGAITAI > T'RAGAETE > TRAGĂETE > DRAGĂHETE > DRAGĂVETE > DRAGOBETE. Alte exemple în acest sens: DRAGAE > dragavei; TERGAISTE > Târgoviște.

Cum se știe, TYRAGAITAI sau TYRAG(H)ETE erau Geții de pe Tyras, adică de pe Nistru, iar numele lor etnic se preta, conform specificului limbii trace,

la mai multe rostiri. Astfel, TYR AGAITAI sau TYR AG(H)ETE înseamnă și „Care pornește (începe) Dragostea (Zbcuciumul); Care urzește Dragostea; Care stârnește Îndrăgostiții; Care stârnește Plăcerea (Poftele; Patimile)”; cf. rom. a tira; tors; teară, tiară; ogod „plăcerea; gust”; agod, ogodă, ogoadă „plac; plăcere; poftă”; a ogoadi „a fi plăcut; a plăcea”; ohotă „curaj; plăcere; poftă”; acadea; agud(ă) „dud(ă)”; latin. agito „a agita; a frământa; a zbcuciuma”; rom. drăguț(ă); taragot; târhită (reg.) „potârniche”; Dragotă, Tirichiță (n.)»¹¹

Și cine-s zânele din alaiul lui Dragobete?

«Sunt făpturi mito-folclorice - spune Iulia Gorneanu - investite cu puteri magice, care aduc oamenilor o boală ciudată, fără de leac, de care nu scapă nimeni, boala Zburătorului. „Astă-noapte m-am visat/ Că mândru m-a sărutat./ M-am trezit și-am pipăit/ Dar nimica n-am găsit,/ Numai dorul inimii/ Scris pe fața perinii,/ Cu mătasa genelor/ Și cu roua ochilor.” (Convorbiri literare, IV, 1870).»

Se mai spune că, în această perioadă, pusă sub semnul iubirii, zi de hotar între iarnă și primăvară, «se leagă frățiile de cruce, femeile se supun unor adevărate ritualuri de înfrumusețare și primesc în cercul lor tinerele fete spre a le iniția. Împreună merg în afara vetrei satului unde rostesc formule de incantație, de provocare a primăverii. Ieșirea dintr-un spațiu închis (hotarul satului) și intrarea într-un spațiu deschis (câmpul) situează taina inițierii sub semnul libertății, în timp ce contactul direct al tinerelor fete cu câmpia roditoare constituie un transfer simbolic de fertilitate.»¹²

¹⁰ <https://iuliagorneanu.ro/2018/02/24/dragobete-si-valentines-day-lupercalia-si-desfraul-sacru/>

¹¹ <http://adrianbucurescu.blogspot.com/2018/02/traditii-romanesti-dragobetele-sau.html>

¹² <https://iuliagorneanu.ro/2018/02/24/dragobete-si-valentines-day-lupercalia-si-desfraul-sacru/>

„Va trebui să acceptăm că Dragobetele face parte din acel panteon popular, extrem de vechi, care a coexistat cu doctrina monoteistă a zalmoxianismului (credița în Zău Moș), care era creația elitelor spirituale din Dacia. Vine din timpuri imemorabile, la fel ca Zburătorul sau ca lelele, acest tabu pentru mai vechile Sânziene. Este o sărbătoare a primăverii, la fel ca Mărțișorul, de care, aparent, s-a desprins. Și asta pentru că dacii, la fel ca românii, sărbătoreau Anul Nou la 1 martie. Era sărbătoarea Soarelui Neînvins (Sol Invictus)”¹³ – avea să spună profesorul Virgil Vasilescu, vorbind despre datinile vechi, la conferința științifică pe tema originii Dragobetelui și a Mărțișorului, de la Costești, în 2012. (Viorel Patrichi, jurnalist)

Horind gândurile, Dragobetele se strecoară hoțește în inimile noastre, rămânând un strop de rouă neînceptută, apă vie, în oceanul tradițiilor românești.

„A urma tradiția înseamnă, în cel mai înalt grad, a afirma propria viziune asupra lumii și vieții, cea contemporană creatorului, și a o proiecta pe aceasta într-un lanț necesar de experiențe artistice.”¹⁴ - George Ivașcu – Profesor universitar, născut la 22.07.1911 în localitatea Cerțești, jud. Galați (d. 21 iunie 1988, București).

24 FEBRUARIE DRAGOBETE *Iubește românește!*

Sursa imaginii: facebook/Dragobete

„Dragobetele pupă fetele!”

*„Cin' te-aleargă-n astă zi
Tot anul te va iubi!”*

¹³ <https://www.rostonline.ro/2012/04/lungul-drum-spre-mecca-romanilor/>

¹⁴ <https://www.cjgalati.ro/images/stories/formulare/potential-turistic.pdf>